

VISIE DUURZAAMHEID IN HET ONDERWIJS

De Universiteit Antwerpen is een jonge, dynamische en toekomstgerichte universiteit en wil maximaal bijdragen aan de transitie naar een inclusieve, rechtvaardige en duurzame samenleving. Als respons op de complexe maatschappelijke vraagstukken, ook wel wicked problems genoemd, zoals klimaatverandering, biodiversiteitscrisis, armoede en sociale uitsluiting, implementeert UAntwerpen een brede, diepgaande en gedragen duurzaamheidstransitie in haar onderwijs. Geïnspireerd door de visie- en waardentekst van 2023 vormen we mensen die zich bewust zijn van deze uitdagingen en erkennen we de leidende rol die ze kunnen spelen bij het vinden van oplossingen voor deze complexe problemen.

Doelstellingen

1. UAntwerpen bereidt studenten voor op de toekomstige maatschappelijke uitdagingen in een snel veranderende wereld waar afgestudeerden ethisch, maatschappelijk verantwoord en duurzaam handelen als basiskenmerk hebben. We doen dit door het ethisch en duurzaamheidsbewustzijn van onze studenten aan te scherpen doorheen elke opleiding.
2. UAntwerpen rust studenten uit met de nodige duurzaamheidscompetenties om aan zowel de huidige als toekomstige maatschappelijke uitdagingen te kunnen werken. Hierbij wordt ingezet op een mix van kennis, vaardigheden en attitudes die studenten in staat stelt om zelf op zoek te gaan naar duurzame antwoorden op complexe duurzaamheidsuitdagingen.
3. UAntwerpen stimuleert studenten, docenten en medewerkers betrokken bij het onderwijs om zich op persoonlijk en professioneel vlak te ontwikkelen als change agents die als creatieve, actieve en kritische burgers maximaal bijdragen aan de transitie naar een inclusieve, rechtvaardige en duurzame samenleving.
4. Universiteit Antwerpen stimuleert kennisontwikkeling en -deling rond duurzaamheidseducatie bij medewerkers van de universiteit (ZAP, AAP, BAP en ATP). Duurzaamheidseducatie wordt hierdoor niet alleen als een theoretisch concept behandeld, maar het wordt ook vertaald naar concrete acties die alle medewerkers kunnen ondernemen in hun dagelijkse werkzaamheden en waardoor een duurzaamheidscultuur binnen de universiteit tot stand kan komen.

Deze visie over 'Duurzaamheid in het Onderwijs' werken we als volgt uit:

- Duurzaamheidsdenken
- Multiperspectivisme
- Inter- en transdisciplinariteit
- Systeendenken
- Duurzaamheidscompetenties
 - o Strategische competentie
 - o Normatieve competentie
 - o Anticipatorische competentie
 - o Interpersoonlijke competentie
 - o Zelfbewustzijn
- Diversiteitssensitief & inclusief
- Onderwijsmethoden
 - o Authentiek leren
 - o Leren door co-creatie
 - o Levenslang leren
- Rechtvaardigheid als basis

• **Duurzaamheidsdenken**

UAntwerpen maakt elke docent en student vertrouwd met basiskennis over duurzaamheid. Capaciteitsuitbouw van docenten wordt gefaciliteerd via professionaliseringsmodules in het versterken van hun kennis, vaardigheden en positionering m.b.t. duurzaamheidsonderwijs. De basiskennis over duurzaamheid wordt op diverse wijze in alle UAntwerpen curricula geïntegreerd. We wensen dat elke afgestudeerde van de UAntwerpen een basiskennis over duurzaamheid bezit. Ook scherpen we het duurzaamheidsbewustzijn van onze studenten aan doorheen elke opleiding.

• **Multiperspectivisme**

Met het oog op duurzaamheidsuitdagingen leert de UAntwerpen haar studenten duurzaam denken en openstaan voor diverse zienswijzen en referentiekaders. Ze zijn zich bewust van het relatieve van het eigen referentiekader. Ze leren te begrijpen en ze kaderen, respecteren en verzoenen uiteenlopende meningen, wat leidt tot de vorming van kritische en ruimdenkende burgers. We stimuleren openheid, tolerantie en de ontwikkeling van interpersoonlijke competenties waarbij samenwerkingsvaardigheden, empathie en communicatievaardigheden centraal staan. Multiperspectivisme bevordert actief pluralisme door verschillende standpunten en perspectieven te omarmen, wat resulteert in een rijkere en inclusievere dialoog. Studenten kunnen omgaan met verschillen tussen stakeholders en begrijpen de diversiteit van culturen en nationaliteiten. Op deze manier dragen ze bij aan duurzaamheid.

- **Inter- en transdisciplinariteit**

UAntwerpen zet in op inter- en transdisciplinariteit in het onderwijs door verschillende vakgebieden en belanghebbenden samen te brengen. Interdisciplinariteit omvat de integratie van twee of meer disciplines wat kan leiden tot nieuwe, geïntegreerde inzichten die niet mogelijk zouden zijn door monodisciplinaire kennisvorming. Transdisciplinariteit kenmerkt zich door het meenemen van niet-academische en interdisciplinaire inzichten in het zoeken naar oplossingen voor wicked problems die gekenmerkt worden door onzekerheid in wetenschappelijke kennis en over waarden, en mogelijke oplossingen.

- **Systeemdenken**

UAntwerpen wil dat elke student holistisch leert denken over duurzaamheidsuitdagingen en de complexiteit ervan. Daarnaast moeten de studenten verbanden kunnen zien tussen verschillende elementen van een duurzaamheidsuitdaging.

Systeemdenken impliceert het vermogen van studenten om processen, patronen, verbanden en relaties tussen deelaspecten van een systeem op een holistische manier te benaderen. Dit betekent ook het begrijpen van dynamische relaties en dus niet uitsluitend oog hebben voor lineaire oorzaak-gevolg relaties. Om complexe duurzaamheidsuitdagingen te begrijpen en aan te pakken is het cruciaal om de onderdelen en dynamieken van maatschappelijke fenomenen te kunnen doorgronden. Het toepassen van systeemdenken leidt ertoe dat er aandacht is voor systeemtransities, meer specifiek voor transities binnen deelsystemen zoals mobiliteit, voeding/landbouw en energie.

- **Duurzaamheidscompetenties**

Elke opleiding van de UAntwerpen gaat na hoe, naast systeemdenken, de andere duurzaamheidscompetenties die vereist zijn om de uitdagingen van de toekomst aan te gaan, aanwezig (kunnen) zijn in de opleiding. Welke kennis, vaardigheden en attitudes hebben studenten nodig om steeds opnieuw en in steeds wisselende contexten de wegen naar duurzame ontwikkeling vorm te geven¹.

- **Strategische competentie**

Studenten moeten handelingsgericht zijn en een actieve rol vervullen in het ten uitvoer brengen van strategieën en plannen. Daarom zet UAntwerpen in op de ontwikkeling van de strategische competenties. Deze dragen bij tot het bedenken en toepassen van transitiestrategieën naar een meer duurzame samenleving en vereisen de vaardigheid om over te gaan tot collectieve actie.

- **Normatieve competentie**

¹ Het Framework van WIEK en Rieckmann (2011) kiezen we als basis. Wiek belicht vijf duurzaamheidscompetenties: systeemdenken, strategische competentie, normatieve competentie, anticipatorische competentie en interpersoonlijke competentie. Rieckmann (2018) voegt hier later nog één competentie aan toe: zelfbewustzijn.

UAntwerpen erkent dat duurzaamheid waardegebonden en normatief is. Daarom willen we dat docenten en studenten het vermogen ontwikkelen om kritisch te denken en om heersende waarden en normen binnen een systeem in vraag te kunnen stellen alsook om de machtsstructuren te kunnen analyseren die hierbinnen spelen. Aangezien waarden en normen kunnen conflicteren leren studenten op welke manier waarden en normen een rol kunnen spelen in duurzaamheidsvraagstukken.

- **Anticipatorische (toekomstgerichte) competentie**

UAntwerpen erkent het belang van anticipatorische competenties, wat toekomstgericht en langetermijndenken vereist. Voor wicked problems waar momenteel nog geen concrete oplossingen voor bestaan, moeten studenten leren om meerdere duurzame toekomstscenario's te verbeelden en bij te dragen aan de ontwikkeling en de evaluatie ervan.

- **Interpersoonlijke competentie**

Studenten kunnen vanuit hun eigen waarde en referentiekader omgaan met andere waarden en argumenten van anderen, ze leren samenwerken en onderhandelen met die anderen. Het begrijpen en respecteren van diverse perspectieven en het vermogen om samen te werken aan gemeenschappelijke doelen zijn cruciale aspecten voor het vinden van duurzame en inclusieve oplossingen voor complexe problemen.

- **Zelfbewustzijn**

Studenten reflecteren over de eigen rol in de samenleving, ze leren acties motiveren en evalueren en omgaan met emoties en verlangens die mogelijks conflicteren met bestaande of voorgestelde waarden en normen.

- **Diversiteitssensitief & inclusief**

UAntwerpen werkt drempels weg die toegang en volle participatie aan het onderwijs in de weg staan. Dit betekent dat ze zich actief inzet om een leeromgeving te creëren waarin alle studenten, ongeacht achtergrond, cultuur of identiteit, gelijke kansen hebben om te leren, te groeien en te slagen. Specifiek wordt aandacht gegeven aan de structurele rol die UAntwerpen op zich neemt in de emancipatie van kansarme groepen, het bieden van gelijke ontwikkelingskansen voor iedereen, het wegwerken van drempels en het ondersteunen van minderheidsgroepen. Diversiteit en het bevorderen van inclusie zijn inherente onderdelen van duurzaamheid.

- **Rechtvaardigheid als basis**

Studenten leren bij te dragen tot rechtvaardigheid in het onderwijs. Rechtvaardigheid en duurzaamheid zijn onlosmakelijk met elkaar verbonden, zoals geformuleerd in de Sustainable Development Goals (SDG's), waar doelstellingen zoals het beëindigen van armoede en bevorderen van duurzame energie en gelijke kansen centraal staan. Onderwijs is essentieel om de vicieuze cyclus van sociale ongelijkheid te doorbreken en te kunnen participeren aan een inclusieve maatschappij in transitie naar duurzaamheid.

- **Onderwijsmethoden**

- **Authentiek leren**

Complexe maatschappelijke vraagstukken zoals klimaatverandering, milieu, mobiliteit, migratievraagstukken, vergrijzing, dualisering en sociale ongelijkheid, criminaliteit en gezondheidsissues, ... stellen UAntwerpen als universiteit in een grootstedelijke omgeving voor aanzienlijke duurzaamheidsuitdagingen. Tegelijkertijd vormt deze grootstedelijke context een vruchtbare voedingsbodem voor innovatie en ontwikkeling, zowel binnen de instelling als in samenwerking met externe partners. Dit biedt kansen op authentiek leren, waarbij de focus ligt op het aanpakken van wicked problems. Studenten worden actief betrokken bij het reflecteren over en het oplossen van authentieke problemen om hun begrip van de inhoud te vergroten.

- **Leren door co-creatie met studenten, docenten en de bredere maatschappij**

Dankzij het oplossingsgericht werken via co-creatie en transdisciplinair samenwerken met lokale partners ontwikkelen studenten duurzaamheidscompetenties. Dit omvat eveneens interpersoonlijke vaardigheden zoals empathie, sociale verantwoordelijkheid, en omgaan met diversiteit. UAntwerpen zet in op community service learning. Dit is een ervaringsgerichte onderwijsvorm waarbij studenten hun maatschappelijk engagement opnemen met lokale relevantie. Hierdoor wordt het bewustzijn van studenten voor real-life duurzaamheidsproblemen en de gerelateerde sociale, ecologische, en economische complexiteit verder aangescherpt.

- **Levenslang leren als basisvaardigheid**

UAntwerpen erkent dat het leerproces rond duurzaamheid een levenslang proces is. Het is daarom van belang studenten en docenten aan te moedigen om op de hoogte te blijven van nieuwe ontwikkelingen en inzichten met betrekking tot duurzaamheid. We willen dan ook een proces initiëren waarbij studenten ook in hun verdere professionele carrière en leven over voldoende nieuwsgierigheid, flexibiliteit en adaptatievermogen beschikken om complexe duurzaamheidsvraagstukken aan te pakken. Initiatieven rond levenslang leren dragen hiertoe bij.